Prin această lucrare, profesorul G. G. Neamţu dovedeşte încă o dată că aparţine întru totul acestei orientări, fiind, alături de întemeietorul ei, fostul profesor al Literelor clujene, D. D. Draşoveanu, una dintre personalităţile în acelaşi timp formatoare şi reprezentative cele mai pregnante ale şcolii gramaticale de la Cluj din ultimele decenii.

SIMION RĂCHIŞAN
Liceul „Avram Iancu"
Cluj-Napoca

OANA BOC, *Textualitatea literară şi lingvistica integrală*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2007, 298 p.

Textualitatea literară şi lingvistica integrală, dezvoltare a tezei de doctorat a Oanei Boc, sintetizează rezultatele cercetărilor autoarei asupra textualităţii literare din perspectiva pe care o deschide, fără însă a o putea urma până la capăt (şi fără a-şi propune acest lucru), lingvistica integrală în elaborarea lui Eugeniu Coşeriu. Asumându-şi înţelegerea coşeriană a literaturii ca spaţiu de manifestare plenară a limbajului, Oana Boc parcurge traseul dinspre lingvistica textului înspre poetică şi investighează textualitatea literară, din unghiul modalităţilor creaţiei de sens (şi implicit de 'lume'), la nivelul conceptualizărilor teoretice, dar şi prin lectura unor texte lirice ale lui T. Arghezi şi G. Apollinaire.

În polemică explicită cu teza potrivit căreia abordările impresionist-subiective sunt singurele capabile să facă dreptate 'inefabilului' poeziei, cartea Oanei Boc este construită pe premisa că „perspectiva artei *dinspre limbaj* constituie […] fundamentul primordial al poeticii, iar *modul în care este înţeles limbajul în esenţa sa poate dezvălui sau poate ascunde* [...] *faţetele (potenţial de decelat) ale acestui „mister"* (p. 18) al poeziei. Identificând sursa impasului poeticilor lingvistice ale secolului XX (structuralistă, generativă, ilocuţionară etc.) în postulatele teoretice inadecvate care le susţin proiectul, autoarea îşi situează propria abordare pe coordonatele trasate de lingvistica integrală în elaborarea lui Eugeniu Coşeriu, cu convingerea că „această reîntemeiere a lingvisticii în raport cu specificul limbajului [...] poate reprezenta *punctul de plecare esenţial în cadrul unui demers de reconstrucţie a poeticii*" (p. 19).

Recapitulând, în vederea argumentării acestei teze centrale, câteva dintre premisele teoretice de bază ale integralismului lingvistic, Oana Boc insistă asupra caracterului funciar şi permanent creativ al limbajului şi asupra funcţiei sale esenţiale („ '*funcţia semnificativă' – creaţie liberă de semnificate (conţinuturi lingvistice) în alteritate*" (p. 20)). În plus, autoarea relevă modul în care tripartiţia coşeriană a planurilor de conţinut ale limbajului (desemnare, semnificat, sens) „poate oferi poeticii un *cadru conceptual adecvat abordării textului literar în specificitatea lui*" (p. 23) şi aduce în discuţie raportul *limbaj – poezie* din perspectivă integralistă. Câtă vreme, din unghiul a ceea ce E. Coşeriu numeşte „universaliile esenţiale" – „şi anume dimensiunea *semanticităţii* [...] şi cea a *creativităţii*, considerată generic" (p. 27-28) –, se confirmă o „identitate esenţială" între limbaj şi poezie, în datele concrete ale oricărui act de vorbire intervine cealaltă trăsătură definitorie a limbajului, *intersubiectivitatea*, care face ca subiectul creator de limbaj să fie un „subiect relativ", inserat în istoricitatea timpului său. Prin urmare, argumentează Coşeriu şi, urmându-l, Oana Boc, „alteritatea, '*comunicarea cu celălalt*', constitutivă şi esenţială pentru limbaj, nu este însă [...] o condiţie esenţială şi intrinsecă şi în cazul poeziei, care e *limbaj absolut*" (p. 30). Dezvoltând pe coordonatele propriului său demers de cercetare această intuiţie coşeriană, Oana Boc propune o înţelegere a intersubiectivităţii (alterităţii) în poezie, sau în artă în general, „*ca o proiecţie a subiectivităţii creatoare (absolute) înseşi*. Poetul suspendă alteritatea specifică a limbajului (odată cu suspendarea propriului eu empiric) şi îşi asumă un tip de alteritate, în care „atribuirea eului devine atribuirea eului absolut" (p. 32).

Însuşindu-şi premisa integralistă centrală potrivit căreia limbajul poetic (literar), departe de a reprezenta o 'deviere' de la vorbirea curentă, constituie, dimpotrivă, chiar „loc[ul] de manifestare a plenitudinii funcţionale a limbajului" (p. 37), în care acesta îşi realizează maximal potenţialităţile semantice, Oana Boc o corelează unei alte teze integraliste fundamentale, anume faptul că limbajul deschide doar posibilitatea sensurilor de orice tip, urmând ca sensul însuşi să se instituie în mod dinamic în textul/discursul concret. În formularea coşeriană, „teoria articulării sensului" presupune recunoaşterea, în emergenţa sensului textual, a actualizării unui dublu raport semiotic în cadrul căruia semnificatele şi designaţiile limbii sunt convertite într-un semnificant de gradul doi ce urmează a fi interpretat într-un plan de conţinut superior. Acesta – *sensul textual* – „*presupune în dinamica instituirii sale o stratificare, o organizare pe niveluri şi* [...] *este accesibil numai în măsura şi numai până acolo unde reuşim să reconstruim această dinamică*" (p. 45).

Preluând şi dezvoltând premisele fundamentale şi unele concepte-cheie propuse de Emma Tămâianu în studiul său din 2001, *Fundamentele tipologiei textuale. O abordare în lumina lingvisticii integrale*, Oana Boc argumentează că „*textul literar nu poate fi definit decât dintr-o perspectivă necesar tipologică* [...] *perspectivă care implică un demers reinstaurator al activităţii creatoare prin descoperirea modalităţilor interne de instituire a sensului*" (p. 76). Or, în cazul textualităţii poetice, finalităţile interne ale procesului de poesis discursiv au fost identificate de către M. Borcilă, în cadrul proiectului de poetică a culturii pe baze integraliste pe care îl iniţiază, la nivelul procesului metaforic 'translingvistic' ('trans-semnificaţional'), sub forma duală a proceselor de creaţie de sens care tind spre *plasticizare* şi a celor cu finalitate *revelatorie*. Preluând argumentaţia lui M. Borcilă cu privire la *funcţia creatoare de lumi* a metaforei trans-semnificaţionale (poziţie teoretică pe care profesorul clujean o corelează cu teza coşeriană potrivit căreia poezia (literatura), spre deosebire de limbă, nu structurează experienţa 'lumii', ci propune o interpretare a acesteia şi, mai mult, creează lumi posibile (vezi trimiterea din lucrarea de faţă, p. 47), Oana Boc precizează că „referentul poetic nu poate fi 'constatat' sau reperat, ci este *creat în procesul instituirii sensului poetic şi contribuie esenţial la acest proces*" (p. 129). Prin urmare, îşi continuă autoarea argumentaţia, lumile generate de textul poetic reprezintă „*lumi neexperimentabile empiric,* [...], *lum[i] instituit[e] în acord cu o intuiţie unică şi absolută de către o subiectivitate absolută, lum[i] care constituie prin sine un domeniu de cunoaştere autonom*" (p. 119) şi care se impun a fi recunoscute ca aparţinând de ceea ce E. Coşeriu numeşte „universul de discurs al literaturii".

O primă secţiune 'aplicativă' a cărţii Oanei Boc îşi propune să abordeze din perspectiva funcţional-tipologică teoretizată în lingvistica integrală a textului câteva poezii argheziene cu scopul de a decela „modalităţile textuale interne de instituire a sensului" (p. 168). Precizând că, în concordanţă cu înţelegerea integralistă a textual-tipologicului, „*nu se pot formula liste de procedee pe baza cărora tipul textual să fie identificabil*, ci se pot doar descoperi în textele individuale *strategii textuale* care orientează procesul de instituire a sensului spre o anumită finalitate, conferind astfel textului un anumit statut tipologic" (p. 168 – subl. a.), autoarea propune o lectură selectivă a poemelor din volumul *Flori de mucigai*, dar şi a câtorva poezii de dragoste din lirica argheziană. Prezentate sintetic, obiectivele acestui demers sunt: investigarea procesului intern de instituire a sensului, identificarea modalităţilor textuale „prin care se creează la nivel textual discursiv un anumit *tip de model al lumii* în scriitura argheziană, modalităţi determinate şi motivate de finalitatea procesului de poesis discursiv" (p. 169 – subl. a.) şi, cu situarea programatică la nivelul formei textuale de gradul doi, „relevarea principiilor dinamice în 'orientarea' sensului (ca finalitate internă mai determinată) şi implicit în construcţia lumii poetice la acest palier tipologic" (p. 170).

Asumându-şi drept premisă centrală considerarea liricii argheziene ca ipostaziind tipul plasticizant sintactic (teză propusă şi susţinută de către M. Borcilă în mai multe studii care reprezintă un punct de pornire privilegiat în demersul autoarei), Oana Boc dezvoltă această intuiţie primară, argumentând că poeziile *Flori de mucigai* şi *Ceasul de apoi* reprezintă *nuclee metaforice* care instituie o dimensiune cronologică definitorie pentru întregul univers poetic al „florilor de mucigai". Ipoteza pe care lecturile aplicative ale autoarei o probează convingător este aceea că ambele „poeme [...] configurează, la nivel designaţional global, un model al lumii care va fi dezvoltat în toate poemele din

acest volum, *modelul unei lumi monopolare, o lume închisă, nescindată ontologic, în care nu există decât ceea ce omul îşi poate reprezenta şi poate umple cu conţinut intuitiv*" (p. 177 – subl. n.). Urmând să identifice modalităţile textuale de instituire a modelului lumii în *Flori de mucigai*, Oana Boc discută şi ilustrează rolul elementelor narative, investighează funcţia oximoronului în constituirea unui model mundan specific şi propune o analiză a poemului *Tinca* din perspectiva emergenţei dinamice a designatului textual global şi, concomitent, a sensului poetic. În urma lecturii mai multor poezii de dragoste argheziene autoarea constată că „iubirea, despărţirea, temporalitatea, spaţiul interior-subiectiv etc. primesc consistenţă şi sunt situate, astfel, în acelaşi plan de existenţă cu concretul senzorial" (p. 222), ceea ce susţine concluzia că „*transformarea în perceptibil a imperceptibilului* reprezintă un procedeu textual constitutiv al modalităţii instituirii sensului în textul arghezian şi contribuie la orientarea tipologică a procesului semantic ca finalitate plasticizantă" (p. 223).

În cel de al doilea capitol aplicativ al cărţii, Oana Boc rămâne consecventă demersului său funcţional-tipologic, propunându-şi, cu referire la creaţia poetică a lui G. Apollinaire, „(i) semnalarea unor repere în poetica explicită precum şi în poetica implicită apollinairiană şi (ii) relevarea unor modalităţi textuale de configurare a dimensiunii spaţio-temporale şi, prin aceasta, a unor caracteristici tipologice care fundamentează articularea sensului" (p. 228). Concluziile traseului de lectură confirmă intuiţia iniţială a autoarei cu privire la finalitatea 'plasticizantă' a procesului creator de sens poetic în lirica apollinairiană, finalitate care „motivează şi creează un model (referenţial) al lumii fenomenale în care „imensităţile necunoscute" („misterul") sunt asumate poetic şi primesc consistenţă prin imagini perceptibile, sunt situate în prelungirea concreteţei lumii printr-o dinamică a materializării imperceptibilului" (p. 248).

Textualitatea literară şi lingvistica integrală se înscrie în seria cercetărilor teoretice şi aplicative remarcabile prin care şcoala lingvistică clujeană a contribuit în mod hotărâtor la dezvoltarea studiilor integraliste în România. După cum observă profesorul Mircea Borcilă în prezentarea esenţializată care însoţeşte cartea Oanei Boc, miza centrală a lucrării constă în investigarea posibilităţilor de reîntemeiere a disciplinei poeticii pe bazele teoretice ale lingvisticii integrale. Cu o foarte strânsă logică a argumentaţiei şi o exemplară rigoare şi claritate în expunere, Oana Boc sintetizează – şi îşi asumă în propriul demers de cercetare – un material teoretic vast, constând în studiile coşeriene fundamentale, dar şi în proiectul de poetică antropologică propus de M. Borcilă, în teoria textual-tipologicului în elaborarea Emmei Tămâianu, în demersul de identificare a funcţiilor metaforice pe care îl întreprinde Lolita Zagaevschi Cornelius etc. Contribuţia originală a autoarei acoperă, pe de o parte, domeniul teoretic, prin precizarea şi situarea rezultatelor deja existente ale cercetării *în perspectiva textualităţii literare* şi în vederea circumscrierii unei *poetici dezvoltate pe baze de principiu integraliste*. La nivel aplicativ, capitolele finale ale cărţii ilustrează şi probează, consistent şi convingător, argumentaţia teoretică pe care o propune Oana Boc. Prin lectura unor texte poetice ale lui T. Arghezi şi G. Apollinaire, autoarea indică traseul complex prin care o abordare funcţional-tipologică a textualităţii literare permite urmărirea modalităţilor interne de instituire a sensului poetic şi, deopotrivă (şi implicit), a emergenţei 'lumii' *sui generis* proiectată de fiecare text literar.

MARIA ŞTEFĂNESCU
Alba Iulia, str. 9 Mai, 10A